

irodalomtörténész egyetlenegyszer sem igyekszik „szerecsenmosdatást” végezni, mert ahol kell, a tévedéseit is fejére olvassa Kodolányinak. De akkor, a növekvő barbarizmus, majd a második világháború idején bizony még nehezebb helyzete volt egy olyan írónak, mint a sokat üldözött Kodolányi. A RÉM elleni harcban, amikor egy egész világ dermedten állt a NAGY KÍGYÓ tekintete előtt, bizony még olyan nagyhatalmak, mint az USA vagy Anglia is haboztak, mit is cselekedjenek és önmagukkal is ellentmondásba kerültek. Ezek a tőkés államok végül mégis közös frontot alkottak Hitler ellen a világ első szocialista államával. (Persze, abban a reményben, hogy majd elvérzik, mert a legnagyobb terhet valóban a Szovjetunió viselte mindvégig.) Vagyis csupa ellentmondás volt az a korszak még a nagyhatalmak életében is, hogyne lett volna ellentmondásos egy olyan jelentéktelen egyén életében, mint egy író. Mert minden egyes írótól igazán nem lehet elvárni, hogy a vonat kerekei alá vesse magát, vagy fejjel ugorjon a vasfalnak. Így aztán bekövetkezhetett az, hogy a második világháború végével most egész más oldalról kellett Kodolányinak a vádak alól tisztánia magát, s ebben a tisztázásban nagyon szép és emberi szerepe volt Haraszi Sándornak, Illyés Gyulának és a többi magyar írónak, akiket Tüskés Tibor a könyvében megemlít. De amíg Kodolányi

ismét tollat ragadhatott, helyesebben írógépe elé ültetett, hogy élete harmadik korszaka megnyíljen, a történelmi regények megalkotásának kora, addig bizony hosszú éveknek kellett eltelniük, sok ártatlan embernek meghalnia és sok igazságnak kellett kiderülnie, amíg ez az írói korszak is elkövetkezhetett.

Tüskés Tibor ebben a könyvében egy magyar író életművét összegezte, becsületesen, tárgyilagosan, gondosan és alaposan. Összegezzünk mi is: tanulságos és tanulmányozásra érdemes ez a jól megírt mű, főként tanulságos azért, hogy egy jó író mindig népének elkötelezettje, még akkor is, ha korában, sőt sokszor élete végén is vannak, akik félreértik, s nem a teljes életművet becsülik, hanem az ellentmondásokat és botlásokat róják fel neki. Azokat az ellentmondásokat, amelyeknek magva nem is az íróban volt, hanem magában a korszakban, amelyből senki, de senki nem tud anélkül kilépni, hogy abba bele ne pusztuljon. A végén, rokkantan, megfáradtan, ezerszer megaláztatottan úgyis abba pusztult bele.

A címlapon Kodolányi portréja olyan, mintha Rembrandt valamelyik remekművét látnánk. Az élete végére jutott író sötét, tragikus tónusú képe ez. Egyébként kár, hogy Tüskés Tibor szövegét nem kíséri több illusztráció. Mert a fiatal Kodolányiról de-rűsebb képeket is láthatnánk.

ADY ZÁSZLAJA ALATT

Juhász Géza-émlékkönyv.

Sajtó alá rendezte, bevezető életrajzzal, jegyzetekkel ellátta, a bibliográfiát összeállította Juhász Izabella — Bán Imre és Balogh László tanulmányával. Kossuth Lajos Tudományegyetem, Debrecen, 1975.

A Maradandóság városában született Juhász Géza, és Muszáj-Herkulesként bármerre bolyongta is be az első világháború Európáját, Doberdó sziklafedezékétől Litvánián át Franciaországig, lélekben mindig Debrecenben

maradt és a húszas, majd a harmincas években itt harcolta meg az Ady Társaságban a maga nagy harcát a magyar ellenforradalom úri osztálya és az egyre fenyegetőbbé váló német fasizmus ellen. E harc következetes-

sége juttatta 1944 tavaszán német börtönbe, hogy onnan városával együtt kerüljön át az ígéretes új világba. E sorok írója, a Juhász Géza életét összefoglaló emlékkönyv olvasásakor is, elsősorban a harmincas évek Juhász Gézáját látja maga előtt, azt a korszakot, amidőn — mintegy belső számkivetésben bujdosva az országban — a Láthatár c. folyóiratban igyekezett az álomkergető világban a valóság realizálására figyelmeztetni a magyar közvéleményt, s ebben a korszakában állt mellé a debreceni Ady Társaság, s adta ki addig megjelent verseinek válogatását, Juhász Géza bevezetőjével. Így talán nem is olyan különös, hogy — Juhász Géza életművét mérlegelve — azt a társadalmi munkát látom igazán maradandónak, amelyet a debreceni szellem emberei, Juhász Gézával együtt a megújuló, a népi magyar irodalom elismertetéséért vívtak, akárcsak az ország túlsó oldalán Pécs fiatal írói, s az államhatárokon túl az erdélyiek, vagy a szlovenszkóiak és a sorban — már számszerűségüknél fogva is a legkisebbként — a jugoszláviai magyarság írói. S átnézve Juhász Gézának ebben az emlékkönyvben olyan gondos és lelkes munkával egybegyűjtött írásait — elsősorban a költészetét —, még

mindig érthetetlennek látom, hogy ezt a sajátosan háborúellenes művet az irodalomtörténet még mindig nem állította kellő helyére. S igen jellemző, hogy az Adyt vállaló íróban nem Adyhatást találhatunk, az igazi előd nála Csokonai. Ezt tanúsítja reprezentatív műve is, *A garaboncsás*, ez az „érzékeny történet”, amelyen 1917-től — megszakításokkal — 1968-ig, élete végéig dolgozott.

A gazdag, s mindenre kiterjedő válogatásban vers, széppróza, műfordítás, publicisztika, irodalmi és történelmi tanulmány is egyaránt szerepel, s nyilván gazdag anyagot nyújt az életpálya tudományos igényű rajzára is.

Az életmű anyagának szivós és gondos munkával történő összeállításáért az édesapa emlékét híven őrző Juhász Izabellán kívül kétségtelenül Bán Imrét és Balogh Lászlót illeti az elismerés. Helyesen idézi bevezetője végén Balogh László mottóként Csokonainak azt a három sorát, melyet valamikor a debreceni poéta Hatvan utcai temetőben álló vasobeliszkjére véstek, s amely Juhász Géza küzdő életét, bizakodó hitét is zengte:

... a Muzsáknak szózatja
A sirt is megrázkódtatja
S életet fuvall belé ...

A VÁNDOR VISSZANÉZ

BÁRDOSI NÉMETH JÁNOS: *Utak és útitársak*. Szombathely város Tanácsa VB, 1975.

Bárdosi Németh Jánost, a költőt, magam is már csaknem fél évszázada ismerem, s az idősebb évszázad vajdasági írók közül is bizonyára még néhányan, hiszen volt idő (amikor én még a Láthatárt szerkesztettem), hogy Szombathelyen is bemutatkozhattak, s Németh Jánost, a par excellence „dunántúli” költőt mint házigazdát személyesen is megismerhették. Később, a felszabadulás éveiben, aztán Pécsen találkoztam vele, sőt együtt voltunk már 1945 januárjában, amikor a

Batsányi János Irodalmi Társaságot hívtuk életre, s Várkonyi Nándor vezetésével a Sorsunkat támasztottuk új életre. S látszatra milyen ellentmondás: a város költői szívé és ihletésű főszámvevője (ezt fél évszázad bizonyítja) költőnek volt olyan nagy, mint főszámvevőnek, aminthogy Berzsenyi Dániel is volt egykor olyan egyetemesen nagy magyar költő, mint földesúr. Az életnek vannak néha ellentmondásai és furcsaságai.